

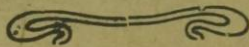
י. ש. צור:

משפט התלמוד

ספר תשיעי

משפט החברה

הוצאת "מרפז" ורשה.

תרפ"ב. — 1922.

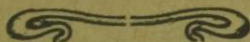
I. S. Zuri—Rzezak.

JUS TALMUDICUM

LIBER NONUS

JUS SOCIALE

EDITIO „CENTRAL”

VARSOVIA—MDCCCXII.

חלק ראשון.

חוקי החברה בנוגע למשפט הנכסים.

א. קודמות.

חוקי החברה באים לא בשם המשפט, כי אם בשם החברה וערכה. תעודתם היא להעלות את חברת בני אדם על מדרגה אנושית גבוהה. המשפט הרגיל נותן שווי זכויות לכל נפש ונפש. אמנם הזכויות האלה סיבכות על נכסי האיש, על הונו ומעמדו. אבל אין בכח המשפט הזה להשליט ברכה במעשה ידיו ולתת לו את הנכסים בעצמם אשר עליהם יסבּו החוקים ההם.

גם אין בכחו לשמור את הנכסים אשר בידו מפני המארה וכל תקלה, בין בידי שמים ובין בידי אדם, בין אם היא באה באשמתו ובין שלא באשמתו.

וזאת ביחוד תפקידו של משפט החברה. חפצו להביא מערכת פחות או יותר טובה בחלוקת הנכסים, לבסס ולחזק עמדת אלה אשר נשואי זכויותיהם, זאת אומרת נכסיהם, מעטים, להגדיל זכויותיהם חלף נשואיהם הרבים. רואים אנו כי משפט החברה מתקן עוותי הטבע וקלקוליו. מתגבר הוא על שלטון המקרה והמזל.

משפט החברה במקרא הוא אחד הדברים אשר על ידיהם קבלה החברה העברית, ולרגלה במשך העתים גם זו של שאר העמים, צורה אחרת לגמרי. גם בתקופת התלמוד הוסיף רוח החברה הגדול הזה לעורר את לב המחוקקים למעשים גדולים. כבר הזכרנו בקודמות לספר משפט התלמוד, סעיף כב, את מעשי רב הגדולים בזה.

אמנם גם בתנאים אחרים נמצא התעוררות זו, כמו אצל ר' אליעזר בן יעקב.

אמנם גם על בעלי חיים, הגיעו רחמיו של הקב"ה, כלשון המשנה בברכות ומן הראוי הוא אפוא לסדר יחד כל החיות הסובכים על זה

ולחברם לאחד בשם משפט בעלי החיים, כגון שלוח הקן, אסור חסימת שור ברישו, אסור חרישה בשור וחמור יחדיו, מצות פריקה וטעינה, הלכות שהיטה, כסוי דם, אסור לא תבשל גדי בחלב אמו, אסור שחיטת אותו ואת בנו כיום אחד, מצות שבעת ימים יהיה תחת אמו בקדשים, דיני שור הנסקל וכדומה. כמו כן היה מקום לקבץ יחד הדינים הסובבים על הטבע ולחברם לאחד בשם משפט הארץ, כמו דיני כלאים, שכירת הארץ בשמיטה, ערלה.

חוקי החברה אשר בתורה ובתלמוד מקומם בשלשה מקצועות המשפט. למקצוע הנכסים יחשבו דיני חלוקת הארץ, שיבת השדות ביוכל, דיני גאולת שדות ובתי אחוזה. למקצוע ההתחייבות יחשבו דיני רבית, משכון שמטת כספים. למקצוע הנפשיות יחשבו דיני פועל, עבד ואמה; דיני מתנות עניים. דיני מתנות הכהנים והלוים מקומן בעקר הדבר במשפט הכהונה והמקדש, אנו רואים גם בחזיון זה, בהיקף דיני החברה במשפטנו העברי ובהשתרעותם על כל המקצועות, את רוחב-המכת ואת כוללות הסקירה ושלמותה אשר לגאון היצירה החברתית של העם העברי.

ב. חלוקת הארץ בין השבטים.

השנה כל הענין הזה בספר משפט המדינה חלק שלישי.

ג. ערי מגרש לכהנים ולוים.

יש להזכיר כי ר' אליעזר ברבי יוסי נתינת הערים ללוים נחשבת כתרומה. תוספת תרומות פ"ה.

יש להזכיר עוד כי ר' אליעזר ברבי יוסי ואביו שמו לב ביהוד לחוק ערי המגרש. השנה בספר משפט המדינה, סעיף מג, בדיני נזי העיר. ובדיני מוסדות הרבים סעיף לו ד"ה ערי מקלט.

ד. יובל הזרת הקרקע הנמכרת ביוכל.

דיני הזרת הקרקע הנמכרת ביוכל, השנה הספר הרביעי, משפט הנכסים סעיף יד.

ה. מנין היובלות.

מצוה היא לספור שבע שנים ולקדש שנת החמשים.

אחרי י"ד שנה שכבשו וחלקו התחילו למנות (ערכין יב ע"ג). י"ז יובלות מנו ישראל משכנם לארץ ועד שיצאו ואי אתה יכול לאמור משעה שנכנסו מנו שאם אתה אומר כן נמצא בית חרב ביובל ואי אתה מוצא שי"ד שנה אחר החרבן היה יובל, אלא צא מהם שבע שכבשו ושבע שחלקו. כן לשון הברייתא ערכין יב. כוונתה היא כך: מכניסה לארץ עד החרבן תת"נ שנה (הנית נכנה לפי מ"א א, ו ת"פ לנאחס ממנרים, קה מהן מ' שנמדנר והסיף הסאר לה"י שעמד הנית לפי המסורה, הרי הן תת"נ). תת"נ הם י"ז יובלות של נ' שנה. א"כ נחרב הבית בשנת היובל. אמנם ביחזקאל כתיב בראש השנה בעשור לחודש בארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכתה העיר. ר"ה אינו בעשור לחודש, אלא ביובל בלבד, יום העברת שופר לשלוח עבדים. א"כ נחרב הבית י"ד לפני היובל. לדעת רבי יהודה, שהיובל הוא בן מ"ט שנה, לפי ששנת היובל עולה לכאן ולכאן (והוא כאלמעי בין הענר והעתיד), חסרות עוד י"ז שנה ל"ז יובלות נמצא הבית חרב שבע עשרה שנה אחר היובל. אם נפחית מזה ארבע עשרה שנה שכבשו וחלקו נשאר שלש שנים. ברייתא שלמעלה האומרת כי מנו י"ז יובלות וי"ד שנה אחרי החרבן היה יובל סוברת על כרחי שאחרי י"ז שכבשו התחלו למנות, ושיובל בן חמשים שנה הוא.

רש"י מביא אמנם דעה אחרת מסדר עולם. על פיה הפסיקו למנות בימי כנחריב או בימי תגלאת פלאסתר שהגלה שבט ראובן וגד וכדעת הספרא המובא בערכין לב. בשנת יח של יאשיהו, השנה שמצאו את הספר במקדש, התחילו למנות מחדש. יאשיהו חי בין הכול ל"א שנה, לפי"ז י"ד שנה של יאשיהו י"א של יהויקים. וי"א של צדקיהו, בין הכול ל"ז שנה. לפי"ז היה היובל י"ד שנה אחרי החרבן. אמנם הברייתא שלמעלה אינה חושבת ככה והיא ע"כ לר"ע וראיה על זה הלשון: שבע שחלקו ושבע שכבשו. יוצא מזה שלר"ע, רבו של רבי יהודה, היובל בן חמשים שנה הוא.

ו. פסיקת מנין היובל.

השוה כל זה הספר משפט המדינה חלק שלישי סעיף טו.

ז. גאולת שדות.

השוה דינים אלה בספר הרביעי משפט הנכסים, סעיף טו, טז; יז; יח.

חלק שני. חוקי החברה בנוגע למשפט ההתחייבות.

ה. שמטה.

דיני שמטת כסף מלווה השוה בספר החמישי, משפט התחייבות, סעיף כו.
לדעת רבי יהודה יובל ושמיטה שני דברים הם, ולכן שנת חמישים
עולה למנין שבע שנות השמטה (ערכין לג ע"ה).

ומפורש הוא אומר בת"כ לויקרא בה, ח: עשה שביעית אעפ"י שאין
יובל ועשה יובל אעפ"י שאין שביעית.

וכן הוא אומר שם לפ' בה. י: יובל היא אעפ"י שלא השמיטו (אמנם
רש"י בר"ה ט ע"ב ד"ה יובל מפרש על שיבת הקרקע לבעליה ולא משמע כן בירושלמי
ר"ה פ"ג: הלשון בדברי ר' יוחנן "שמטת כספים").

לחכמים שם שביעית אינה תלויה ביובל, אבל יובל תלוי בשביעית.
לא כן לרבי. לדעתו בזמן שאין יובל נהג, אין שמיטה ניהגת
(גיטין 7, ג).

הערה. לשון הברייתא דרבי בירושלמי שני שמטין, שמטה ויובל, אבל
גיטין לו ע"א וקדושין לח ע"ב: בשני שמטות, אחת שמטת קרקע ואחת
שמטת כספים. כנראה מדברת הברייתא בבבלי משמטה בעצמה, הכוללת
שבתת הקרקע מעבודה ושמיטת כסף.

לשון הברייתא בירושלמי דומה ללשון הספרי דברים ראה פ' קיא:
בא"י שאתה עושה שמטה אתה משמט. גם שם אין זכר מיובל.

תרוץ הברייתא בבבלי קדושין לח דומה ג"כ ללשון הספרי שם בסוף.
יש להניח כי גירסת הירושלמי נכונה בדעת רבי: תורה היא באמת

שמטה ביוכל, אבל לא כן דעת רבי יהודה, וכבר חערו על זה בעלי התוס'
ערכין לב ע"ב.

תחת זה לשון הכבלי והספרי דברים לרבי יהודה הוא ותולה הוא שתי
השמטות בשביעיה, שמטת כסף ושמטת קרקע, זו בזו.

ויודעים אנחנו גם ממקומות אחרים כי זה הדרך רבי יהודה.

השוה למשל את הקדמות לספר משפט התלמוד סעיף מג ד"ה
הנני רואים.

מחלוקת דומה לזה היא המחלוקת בנוגע לדברים הנוהגים ביוכל אם
תלויים איש ברעהו, לרבי יהודה שלוח עבדים עקר ולרבי יוסי - תקיעת שופר.

ולשון רבי יוחנן הגלילי: זו דברי רבי יהודה ורבי יוסי, אבל חכמים
אומרים קדוש ב"ד תקיעת שופר והשמטת כספים, זאת אומרת שלדעתו תלוי
יוכל גם בשמטה.

מז. רבית.

השוה הצעת דיני רבית בספר החמישי, משפט ההתחייבות, סעיף רבת.

י. משכון ונכיה.

דיני החזרת המשכון השוה בספר משפט הנכסים סעיף עז.

דיני סדור בגבית החוב השוה בספר החמישי, משפט ההתחייבות,
סעיף מ.

חלק שלישי.

חוקי החברה בנוגע למשפט הנפשות.

יא. המעמדות.

לפי המשפט העברי, גם זה של המקרא וגם זה של התלמוד, אין כל הבדל בין איש לאיש, ואין לרגלי זה בעצמו, כל מקום לשנוי המעמדות. גם בשלילה זו מתגלה נאונו של המשפט העברי בהלכו לו דרכים לעצמו ולא דרכי יתר משפחות הגוים, בהלכו לו נתיבות לא ידעם אנוש מלפניו. השוה יתר הדברים בענין זה בספר משפט הנפשות חלק שלישי.

יב. עונשי החברה.

מזה שאומר ר"מ בגולה ובנרצע שהחור לשררתו יש להוציא, שאין אלה לדעתו עונשי החברה. ולכן אומר ר"מ מן הסתום היה נרצע ואין הכהן נרצע שמא יעשה בעל מום (ירושלמי קדושין פ"ב).

הרי זה אומר, כי אין לנו להענישן בעונש המוציאו מכלל הכהנים.

השוה עוד ספר משפט העונשין, סעיף מד.

יג. הדיחם לעם הארץ.

השוה ספר משפט הנפשות סעיף כה; כי.

רבי יהודה מחשיב את עם הארץ לבן זכויות ככל ישראל ומשתדל להרים ערכו. שאיפתו זו מתבטאת ביתר בדרשות על ארבע המינים הנאגדים ונלקחים יחד כחג הסוכות. לרבי יהודה האגוד מעכב (מנחות כז ע"ב). ויודעים אנחנו מן המדרשים, כי הערבה מסמלת את עמי הארץ, הרי זה אומר כי רבי יהודה בעד התקשרות כל חלקי העם.

ממעט הוא בחשרות, אשר דרכו החכמים לחשוד בו (פסחים מג נדנר

השד נחמד, נאמן הוא על החטאת (פרה ה, א מ'), אינו חושש כי יגע בכליז
(טהרות ח, א; י, א מ'). ומאמין לחזקתו (תוספתא טהרות פ"ח בעם הארץ שכל
להזוח). וכן מאמין הוא לו טהרתו בנתינת מעשר (נס לאהר זמן הגרנות,
טהרות ט, ד). נזהרין הם ממוטאת ודאי (טהרות י מ, נדין נועל בית הדל).

רבי יוסי חושש למאור (טהרות ד, א מ'; י, א מ'; י, ג). ומעמו לפי
שאינו בקי אין (י, א מ').

על עמי הארץ נאמר: הם שקץ וכנותיהם שקץ ועל בנותיהם הוא
אימר: „ארור שוכב עם בהמה“ (כסהיס מט).

יושבי צרפין כיושבי קברים. ועל בנותיהם נאמר: ארור שוכב עם
בהמה (ערובין נה).

יד. היחס לפועלים ועבדים.

דיני הזרת הפועלים וזכותם לאכול מתכואות השדה השוה הספר
החמישי, משפט ההתחייבות סעיף קצה; קצו.

יש צדף לזה דיני שבת. המיסר החברתי הזה, שאין דוגמתי בין הוקי
החברה, נועד בעקרו לתת לפועלים ולעבדים יום מנוחה ונופש.

עבדים. השוה שם סעיף ה, חוזה העבודה; סעיף רי, חוזה האמהות.

חלק רביעי. משפט העניים.

טו. מתנות עניים בכסף, מזון וכסות.

הערה. ר"ע, מחוקק במקצוע משפט העניים. היה גבאי צדקה ונאמר עליו שהיה יר עניים (קלוזין כו), בפאה פרק ח' בירושלמי מסופר: כאשר חפצו למנות את ר"ע לפרנס אמר אלף ואתיעץ באשתי.

כאשר הלכו אחריו שמעו קול אשתו שאמרה לו: „על מנת שתכשילי! ע"מ שתתבזה!" ר"ע הלך ונדר הרבה לקבוע צדקה. כן אנו מוצאים איתו עם ראבע"ז עסיק במצות (נרכות א; ג). פעם שלחיהו ליריחו לגבות צדקה (פסחים 7, ט).

יש לשער, כי ר"ע הביא שניים גדולים במקצוע זה וכי רבה היתה השפעתו על התפתחות דיני הצדקה.

בדרך הצעתנו את דיני הצדקה יורטון לנו להכיר דינים רבים שיצאו מפי ר"ע. יש להזכיר עוד דעתו של ר"ע בנוגע לשעור הנתינה וזמנה, שני דברים גדולים חרש ולמד ר"ע במקצוע זה: 1) צמצום שעור הנתינה והורדתה.

הוא הוריד את שעור הנתינה על החצי משעור שהיה נוהג ובה לפניו (פאה ח, ה מ'): לר"ע פרס הקיה עוד לר"ע כ"כ יא ע"א). יש להניח ג"כ כי מר"ע יצאה תקנת אושא: „המכובז אל יבזבו יותר מחומש". הוא עכב באמת בעד ר' ישיבב שבקש לבזבו יותר (כחוכות נ; אדר"ג פ"ג). כנראה אסור לדעתו לעשות כל שרהו פאה.

כי הדרש בנדרים ו על הכתיב בויקרא המתיר לעשות כן חסר בתי"כ. ובספרי נשא פ' ה' לר"ע: עושה אדם כל גרנו תרומה, ובלבד שישיר מקצה 2) שנית קבע זמן להלות החיוב במתנות עניים וכהונה. פאה משעת.

עמוד (פאה ד, ו), מעשר משעת מרוח (מע"ט ה, ה; פאה א, ו; תוספתא
הרומות פ"ז נגד ר"א), עוללות משעת בצור (פאה ז, ז) השוה עוד לשון
המשנה בזה: „עד שבא ר"ע ולמד" (מע"ט ה, ה השוה עוד תוספתא חלה פ"א
בסוף), הלה משעת קרימה.

כן הוא משתדל להקל על בעה"ב בנוגע לזמן שהוא צריך למפיל עם
העניים (פאה ד, ה), ומעניינת בזה ביחוד דרשתו בתו"כ (קדושים, פרק ג).

כל התקונים האלה של ר"ע יסודם בהתחשבותו עם המציאות. וכבר
מעידה על זה דרשתו: „חייך קודמין לחיי חברך" וכן: חיי קרוביך קודמין.
ר"ע התחשב עם המציאות הקשה ודרכו לאמור: „תפשת מרובה לא
תפשת" (יומא ו, ז).

ברוח זה העמיד ג"כ את הכלל „אין דנין אפשר משאי אפשר" (פסחים
ז, ג; מנחות עב פג; ספרא לויקרא יא לה; ספרי דברים לפ' כ, כה; כז, ז;
מכילתא משפטים).

רעיונו של ר' אחא שאינו מבדיל בין עניי אותה העיר ועניי עולם
מקירו כנראה מר"ע. ר' אחא התנא היה תלמידו של רבי יהודה, תלמוד ר"ע.
הוא אומר בשם רבי יהודה (תוספתא ברכות פא; והלך בשמט נגד ר"ש בן יוחאי
שבת קכז ע"א כדן מוקלה).

הוא אומר ג"כ בשם ר"ע (תוספתא שנת פרק טו; תוספתא כלים כ"ב
פרק ו; מנחות לז ע"ב. כנראה משם היה שם אכזי חגיגה?).

ר' אחא זה הוא חברו של ר' בנימין שהיה ממונה על קופה של צדקה.
ר' בנימין אומר ג"כ בשם ר"ע (שמות ט).

בנדה כא חולקין ר' אחא ור' בנימין בברייתא. ומעניין החיון בכתובות
פד ע"א. שם מבאר ר' בנימין את המלה כושל שבכרבי ר"ט נגד ר"ע.
אמנם בירושלמי שם (ט, ט) מבאר אותה ר' אחא באופן אחר. הוא מוחס
איתה עלי כושל בגופו ועני. מזה נראה ג"כ שעסק בצדקה.

ומזה יש ג"כ ללמוד שר"ע לא התחשב רק עם תוקף הדין, ולא עם
הרחמים בלבד.

מלבד זה רוח ר"ע והספרא מרברים מתוך גרונו ודבריהם שקועים
בדבריו. כן הוא דורש יומא יט ע"ב, ודברת בס': עשה אותם קבע, ואל
תעש אותם ארעי.

דומים לזה דברי רבי יהודה בברכות לה ע"ב: דורות הראשונים
עשו תורתן קבע ומלאכתן ארעי...

ולשון הספרא לר"ע ורבי יהודה לבהקותי כו מא: הם עשו את דיני
ארעי בעולם אף אני אעשה אותם ארעי בעולם.

ואל יעשה אדם את עצמו עקר והתורה מפל (ספרא לויקרא כה, כג).

וכן במשפט העונשין בנוגע לעברת מסחר בפירות שביעית: כל שאינו
עושה העברה בקבע, אלא ארעי, אינו נחשב לפסול. השוה לשונו שביעית
ז, ד מ': אף מי שנתמנה לו לפי דרכן לוקח ומוכר ובלבד שלא תהא
אמונתו בכך. ובסנהדרין כד ע"ב: אר"י: אימתו בזמן שאין להם אומנות
אלא היא, אבל יש להן...

יש לשים לב אל החיון שאין אנו מוצאים אצל ר"ע משלים כאשר
אנו מוצאים אצל ר' ישמעאל חברו ובן מחלוקתו, כי אם מעט מועיר. תחת
זה אנו מוצאים אצלו משלים נחמדים למאוד במקצוע הצדקה. השוה משלו
היפה ב"ב י ע"א בתשובתו לטורנוסרופים. השוה ג"כ משלו היפה בספרא
לכה, לה, ובשיר זוטא, הוצאת בובר.

גם במשפט העונשין אשר לו נכר דבר מהלכו עם עניים. רגיל הוא
לדרוש: ממחר אני לפרוע מן העושה רעה לעני (ספרי דברים פ' רע"ז ונפטר
מדרסי ר"ע). השוה הספר הששי, משפט העונשין, סעיף יט הערה III. שם
העיריני כי הדרש והיה - מיד הוא לר"ע ונמצא רק בספרי דברים (פ' נה ו)
ו(ז). יש להזכיר עוד דברי ר' בנאה בספרי דברים פסקא ב'. מזה יש ללמוד
שהיה ר' בנאה מתלמידי ר"ע. השוה עוד שם פ' מ"א.

דומה לזה במכילתא דרשב"י, הוצאת הופמאן. הבאנו ג"כ ציון מספרא
ויקרא לפ' ה, כג. על זה יש להוסיף עוד מספרא לפסוק ה, ה.

השוה עוד דרשות באלה בתלמוד סנהדרין מד; סוטה 5; שבת קיח
(הגה מלבי"ם לויקרא ה, ה). אות היא כי כל אלה הדרשות ממדרש ר"ע יצאו.

אגרתו של רבי יהודה ב"ב י (וקבלת רבה פ' מולא לני) על עשרת
הדברים שבעולם, הקשים זה מזה והקשה מכולם הצדקה המכטלת את
המיתה, אגדה זו מקורה מר"ע. ר"ע דורש באמת צדקה תציל ממות (שנת
קנו; אכנת דרני נתן ג). וכן דרש העושה גמ"ח תפלתו נשמעת (ש"ע פה, ד).

לרגלי עסקו בצדקה הכיר טיב העשירים וטיב העניים.

דרבו לכבד עשירים והביאם על ידי זה להרבות בצדקה (ערוכין פו).

ומענינת התהלכותו עם רבי טרפון חברו, איך השכיל להוציא ממנו
בכף לצרכי עניים (מסכת כלה נכ"ק).

הכיר את העניים המרמים והזהיר מפניהם. באדר"ג כי הוא אומר אל

הרגיל עצמך לאכול מן הסעודה שמא יהא סופך לאכול מן הקופה (הסוס
סתם הנרייתא פסחים מט ע"א : כל ת"ה המרבה סעודתו)...

הנוטל פרוטה מן הצדקה בזמן שא"צ או המכריך סמרטוטין על עינו
ועל שוקיו ואמר תנו לסומא ולמוכה שחין, סוף שיצטרך לזה (אדר"ג פ"ג).
והיה עניים ערומים שהשהו את בתם בוגרת בכרי להשתמש בה (סנהדרין עו).
כל ימיו היה ר"ע מהסס בפתרון השאלה, אם הדין צריך להיות לקן
מדה בהנהגת האדם או הטוב והצדקה. כנראה גברה בו הנטיה אל הדין.
וכן ראינו למעלה כי גם בצדקה המעיט את החובות והזהיר מפני הפזור.
ולשונו כתובות פד ע"א מ' : אין מרחמין בדין, אמנם כחגיגה יד ע"א מהסס
הוא באגדה המחליטה כי כסא אחר לדין וכסא אחר לצדקה : פעם הוא
דורש כן ופעם הוא דורש אחרת.

הספרי דברים פ' שנה, שהיא על פי ר"ע ור"י, דורש שהצדקה
קשורה בדין תחת כסא כבוד.

וכן הוא מיחס את הכתוב „ועשית הטוב“ על מעשה בנ"א מול
אלהים, ואת הכתוב „ועשית הישר“ – על מעשה בנ"א בין איש לחברו (ספרי
דל"ה נט). אין הוא מצריך איפוא במעשה בנ"א אלה לאלה רק יושר ומדה.

היושר סובב ביחוד על המשא ומתן בין בנ"א כדברי ר"א מכילתא
בשלח פ' א : אמנם רבי ישמעאל דורש ממש להפך.

טו. תורת הנפשות.

יז. נפשות הנותנין.

קטנים (יתומים). אין פוסקין צדקה על יתומים אפילו לפדיון שבויים
(כ"ב ה ע"ה).

נשים. גבאי צדקה טקבלין מהם דבר מועט (כ"ק קיט ע"ה).

הנותן צדקה נחשב כבעל הצדקה והעני נחשב כמקבל מיד הנותן
וכנהנה ממנו. לא כן בלקט, שכחה ופאה : אין העני נחשב כנהנה מן
הבעלים (נדרים י"א, ג). „מתנות עניים שבכרם : פרט, עוללות שכחה ופאה
אין בהם מובת הנאה לבעלים. אפילו עני שבישראל מוציאין מידו“
גהלין קלא.

הקדש. הקדש אינו כן מצוות מתנות עניים.

כן בפאה (פאה ד, ה כ').

וכן בספרי כי תצא: קצירך פרט לקציר הקדש וכן בעוללות (פאה ז'
ז וחספתא פ"ג). אמנם ריב"ל דורש פאה א, ג: אחד לגבוה ואחד להקדש.
הערה. גם במחנת כהונה כן, כגון בראשית הגז (חילין קלה). דומה
לזה אין מצוות שעל הקרקע נוהגות בהקדש. כגון נטע רבעי וערלה (פאה
ז, ט). אבל שכיעית חלה על הקדש (פאה ז, ט).

יה. נפשות המקבלים.

מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני. היה לו
מאתים הסר דינר, אפילו אלף אנשים נותנין לו כאחת, הר"ז יטול. היו
ממושכנין לאשתו או לבעל חובו, הר"ז יטול. אין מחייבין אותו למכור את
ביתו ואת כלי תשמישו (פאה ז, ט מ').

מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם, הר"ז לא יטול.

מי שיש מוזן שתי סעודות לא יטול מן התמחין. מוזן י"ד סעודות -
לא יטול מן הקופה (סג).

המחור על הפתחים אין נוקקין לו (למט לו מן הקופה) כן לספרי דברים
קמז (כ"ב ט ע"א).

המטעה. כל מי שאינו צריך ליטול ונוטל, אינו מת מן הזקנה עד
שצריך לבריות.

הקדימה. יושבי העיר קודמין ליושבי עיר אחרת (מכילתא ספרי דברים
פ' קמז; כ"מ ע"א).

הקרוב קרוב קודם, כן לספרא לבהר כה, מט; ספרי דברים קמז,
זאת אימרת למרשי ר"ע.

יתום ויתומה. גבאי צדקה המשיאין את היתומה לא יפתחו לה
מחמשים זוז לנדוניא אם יש בכיס, מפרנסין אותה לפי כבודה (כמונות סז
ע"א מ').

היתומה קודמת ליתום למוזן: לפי שהאיש רכבו לחזור ואין אשה דרכה
לחזור, וקודמת לו לנשואין: לפי שבושתה של אשה מרובה משל איש (סס נריותא).

יתום שבא לישא שוכרין לו בית ומציעין לו מטה וכל כלי תשמישו
ואח"כ משיאין לו אשה.

לשבויו. מותר שבויו לשבויו (טקלים נ, ה). אין פודין את השבוין יתר על כדו
רמיהן מפני תקון העולם. אין מכריחין את השבוין מפני תקון העולם ;
רשב"ג אומר מפני תקנת השבוין (גיטין מה ע"ב מ').

מת. מותר המת ליורשיו (טקלים נ, ה) ; רמ"א יהא מונח עד שיבוא
אליהו ; רבי נתן אומר בוגין לו נפש על קברו.

הניח נכסים ומטלטלים ויצאה עליו כתובת אשה ובע"ח, כל הקודם
זכה והוא נקבר מן הצדקה (מוספתא כתובות פ"ט). ר' יוסי בשם רבנן חולק
וסובר שמוציאין מידם. ויש מחלקין בין קרקע למטלטלים (השוה כתובות יא, א).
היורשים מחויבים לקבור את אביהם, באשה יורשי כתובתה מחויבין
בקבורתה (כתובות יא, א מ').

אמר המת : אל תקברוני, נקבר מן הצדקה ואין היורשיו מחויבין
בקבורתו (דברי סכ"מ כמתנין ומסוין, והר"ז כאלו הלך לנכסיו מחייו).

יש מהלכים ואומרים : אם הניח קרקע, הרי הם משועבדים לקבורת
(כתובות יא, א), בנגוד דרברי רב מתנה שאומר : אין בידו להעשיר את בני
ולתפיל עצמו על הצבור (רכ מתנה מדבר נולדי נרוח לשמוא כתובות מח ע"א).

מכירת קבר משפחה. מכר קברו ודרך קברו, מקום מעמדו ובית
הספרו, באים בני המשפחה וקוברין אותו בע"כ משום פגם משפחה
(בכורות נב ע"ב).

האשה. קודמת האשה לאיש לכסות ולפריון שבויים ; קודם האיש
לאשה להחיות (הוריות יג ע"א מ').

יתומה קודמת ליתום להתפרנס ולזון, מפני שאין דרכה לחזור על הפתחים.

יתומה קודמת להנשא, מפני שבן-שתה של אשה מרובה (כתובות סו ע"ב).

עכו"ם. עיר שיש בה עכו"ם וישראל, הגבאים גובים משניהם ומפרנסין
עניי ישראל ועניי עכו"ם (דמאי פ"ד ירושלמי, מוספתא גיטין פרק ג ; בבלי מז.
והשוה סס שניו הנירסאות).

גר תושב. מצוה להחיותו. השוה משפט הנפשות, סעיף לה ומשפט
המדינה סעיף ס.

ספק עכו"ם. השוה דעת רב ור"ל כתובות טו ע"ב ותוס' שם.

עבר. העבר גיוון מצדקה (גיטין מז לר' יוחנן ; נ"ק ה, ה).

ימ. יורשי העני.

הלוה מעות לעני להיות מפריש עליו מחלקו ומת, המפריש נוטל רשות ביורשיו. כן לכאורה לסתם משנה גיטין פ"ג. אמנם ביירושלמי שם לרבי יוסי ב"ח: אין לעני נחלה.

צדקה הנגבית לעני ומת, המותר ליורשים (כנהדרין מס ע"א).
מותר המת ליורשיו (סקלים, ג, ה, ע"ט הדעות).

כ. מיני הצדקה שעורה, אופניה ומוסדותיה.

מיני הצדקה. יש לחלק את הצדקה לשלשה מינים:

(1) „גתינת תמיכה לעניים בדרך ישרה“.

לסוג זה שייכת ג"כ המצוה להלוות לעני ולר' ישמעאל מכלהא דר"י לפי זב, כז. אף שאין זה גתינה לחלוטין.

גם חוב השבת המשכון לעני לסוג זה יחשב, אף כי אין הוא נותן משלו. דברי ר' יצחק הדורש: ולך תהיה צדקה, מכאן שבע"ח קונה משכון מוכחים, כי פרש את המלה צדקה כמובן התלמודי המאוחר אשר לה.

אולי גם מצות הענקת העבר בכלל צדקה היא (הסוה הספר השני משפט הירושא סעיף ו). אולי יש לנו לחשוב גם השבת אבדה לצדקה.

השוה לדוגמא את הקורמנות לספר משפט התלמוד, סעיף מו ד"ה לרב, ר"ל ורב פפא.

(2) „עויבת“ הפאה הלקט והשכחה וכדומה מן הדברים שמצוותם לא בגתינה, כי אם בעויבה.

(3) „שמישת“ כסף בשנת השמטה. דומה היא אמנם למצות „עויבה“.

אופן התמיכה, אם ימוך אחיך, גל תניחהו לירד. למה זה דומה?
למשא שעל גבי החמור: עודנו במקומו אחד הופס בו ומעמידו, נפל לארץ חמשה אין מעמידין אותו. אפילו החזקת בו ד' וה' פעמים אתה חוזר ומחזיק בו (ספרא לפי כה, לה).

מלויים מעות לעני להיות מפריש עליו מחלקו ונלעכב את המעשר לעצמו לפי שער המלוה).

לא נודע לו אם העשיר בינתים, מפריש עליו בחזקת שהוא עני

(ניטין ע"מ) מת. צריך ליטול רשות מן היורש. אמנם לא כן דעת ר' יוסי בירושלמי פ"ג ג'טין. לדעתו: אין לעני נחלה (השוה למעלה סעיף יט).

ר' אליעזר בן יעקב אומר: המלוה מעות את העני בב"ר ומת, מפריש עליו בחזקת עני עיר; ר' אחי אומר בחזקת עניי עולם, ואת אומרת בחזקת כל עניי ישראל (ניטין ל ע"א סוף. דכרי סתם הכנלי "איכא דיינייהו עניי כותיס" סותרים למה שאנחנו יודעים ממקומות רבים על דבר כוונת הגגור זין "עיר" ל"עולם").

המתבייש לקחת, נותנים לו לשם מלוה ואח"כ נותנין לו לשם מתנה. ובספרי ראה פסקא קמז לגירסא אחת (עין שם מאיר עין הערה י"א): צדקה נתנת במלוה.

פותחין לו בדברים (כ"מ לא).

שעור הצדקה. אתה מצווה לפרנסו, ואי אתה מצווה לעשרו. אתה מצווה לתת לו כל אשר יחסר לו, כגון סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו אם היה רגיל בזה.

אמרו עליו על הלל הזקן שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו. פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו ורץ הוא לפניו שלשה מילין (כתובות סז ע"ב).

אין מדקדקין בח"י נפשות, אבל מדקדקין בכסות, כן לרב; ר' יוחנן אמר אף בכסות אין מדקדקין (פאה ירושלמי פ"ח).

והכלל הוא: אין בודקין למונות.

אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מכבר בפונדיון מארבע סאיי בסלע. לן, נותנין לו פרנסת לינה. שבת, נותנין לו מזון שלש סעודות.

כא. מוסדות הצדקה.

מוסדות הצדקה. לשכת חשאי. בירושלים היתה לשכת חשאי. הושה ספרי דברים פ' קיז; שקלים ה, טו מ'.

מוסדות הצדקה של העיר. עניי העיר הם נפש משפטיה. והרין הוא המפסיד לענייב יתן לעניי אותה העיר (פאה ה, ג).

וכן הרין במלוה לעני להיות מפריש על חלקו ומת, שיתן בחזקת עניי אותה העיר, אמנם לר' אחי בחזקת עניי העולם (ניטין ל ע"א).

הקופה, כאשר נראה הלאה, נוערה רק לאנשי אותה העיר, בנניד לתמחוי. המכילתא לשמות כב כד דורשת עניי עירך קודמין (כ"מ טא). הספרא לויקרא כה, מט דורש שהקרוב במשפחה קודם לגאולת עבד. (וכמילת דורש ספרי דברים פ' קטז).

קופה ותמחוי. מתמחוי נותנין בכל יום, מקופה - מערב שבת לערב שבת; מתמחוי נותנין לכל אדם. מקופה - לאנשי אותה העיר בכלל. הקופה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה (פאה פ"ז מ"י). ר"ה אמר: תמחוי בשלשה, שהוא על אתר (ירושלמי טז).

כל יושבי העיר מחויבין בזה. ישב שם שלשים יום, הרי הוא כתושבי העיר וגובים ממנו למוינות; ישב ששה חדשים - לצדקה (סכר סופרים ומשנים); יש גורסים יב חודש (פאה ט, ו ירשלמי).

ביר"מ. גבאי צדקה בוי"ט לא יהו מכרוזין כדרך שמכרוזין בחול, אבל גובים בצנעה ונותנים לתוך חיקם ומחלקם לכל שכונה ושכונה בפני עצמה (דמאי ג, ב).

כב. מנהלי המוסדות וממוניה.

פרנסין. אין מעמידין פרנסין פחות משלשה (ירושלמי פאה ט, ו לר' חלנו נסס ר' נח בר זבדא ונדלוי נסס ר' אלעזר או ר"ה נסס רב).

אין מעמידין שני אחין פרנסין (לר' יוחנן טז).

אין עושין שררה על הצבור בפחות משנים (כ"ב ט ע"ג).

גבאין. גבאי צדקה אינן רשאים לפרוש זה מזה, אבל פורש זה לשער וזה לחנות ובלבד שיראו איש את רעהו.

מצא מעות בשוק לא יתנם לתוך כיסו, אלא נותן לתוך ארנקו של צדקה ולכשיבוא לתוך ביתו יטלם.

אין מתחשבין עם גבאי צדקה (כ"ב ט ע"א).

כג. תורת ההתחייבות בצדקה.

כד. בנוגע לנודר ונותן יחיד.

הגדרה. הנודר לתת לעני תכונת צדקה לו; המקדש לשמים, אין לו

תכונות צדקה, וזו שאמרו החכמים: „גדר צדקה, ואין הקרש צדקה“
(ערכין ו ע"א).

בדרך כלל דומה ההתחייבות בצדקה להקדש.

ספק הוא בתלמוד (נדרים ז) אם יש יד לצדקה.

חזרה, שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר, והרי הרין בו שאם עמד
חוזר, אם לצדקה אינו חוזר (כ"ב קמ"ט ע"ב).

האומר סלע „זו“ לצדקה, מותר לשנותה (להקלפה כדאמרי לרב
ערכין ו ע"א). משבאת ליד גזבר אסור לשנותה (? ברייתא).

ממשכנין על הצדקה (כ"ב ס ע"ב).

כה. בנוגע לגבאים וב"ד.

הצדקה ממון שאין לו תובעין הוא. היתה תמיכה קצוצה לעניים מדי
שבוע בשבוע, הר"ז כממון שיש לו תובעין (כ"ק נ).

גבאי צדקה שקבל כסף לעניים ונגנב, הר"ז פטור: לפי שהוא ממון
שארין לו תובעין. היו שם עניים המקבלים כסף קצוץ לשבועה, הר"ז חייב
(כ"מ נ ע"א).

גדר יש לו תכונת צדקה ואין וכל הקדש ותכונת צדקה (ערכין ו ע"א).

גבאי צדקה או הב"ד יד עניים הם (כן לרב יוסף ב"ק לו ע"ב). על ר"ע
שהיה גבאי צדקה, נאמר: יד עניים היה (קדושין כז ע"א).

כו. חלופים ושנויים.

כ"ט: אין ממחין ביד פרנסים (שקלים ג, ה)

אין משתכרין בשל עניים (שקלים ל"ט).

אין גובין טלית בטלית (שקלים ג, ה).

מותר שבויים לשבויים, מותר שבוי לאותו שבוי, מותר עניים לעניים.

מותר עני לאותו עני, מותר מתים עניים למתים, מותר המת ליורשיו:

רמ"א יהא מונח עד שיבא אליהו ; רבי נתן אומר בונין לו נפש על קברו
(שקלים ב, ה מ').

צדקה הנגבית לעני ומת, המותר/ליורשים (סנהדרין מה ע"א).

מערת, גבו לו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו אין זה שלו.

גבאי צדקה שאין להם עניין לחלק, פורטין לאחרים ואין פורטין
לעצמן (מהלופים פרוטות שנכו בדגרי כספ).

גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן
(כ"ב ח ע"ב).

רש"אין בני העיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותה לכל
מה שירצו (פס).

מגבת פורים לפורים, מגבת אותה העיר לאותה העיר (ג"מ עה).

מתנות עניים מתבואות השרה.

כו. פאה.

הרברים שפאה נוהגות בהן. כלל : כל שהוא אוכל ונשמר
וגדלו מן הארץ ולקישתו כאחת ומכניסו לקיים. פרטים : תבואה וקטניות.
ובאילן : אוג וחרובים, אגוזים ושקדים, גפנים ורמונים, זיתים ותמרים (א, ד מ').

שעור. פאה אין לה שעור (פאה א, א מ').

בקש לעשות כל שדהו פאה עושה (א, א).

למטה יש לה שעור, (מוספח פ"א) : אין פוחתין לפאה מששים.

הכול לפי גודל השרה ולפי העניים והעניה (א, כ מ'). זאת אומרת
לטיבת העניים, כגון אם שדהו מרובה ועניים מועטים נותן לפי שדהו ;
שדהו מועט ועניים מרובים, נותן לפי עניים ; ר"ש דורש לקילו של בעל
הבית (א, כ).

הערה. שיטת ר"ש. ר"ש מקל הרבה לטיבת הנותנים. כמו בהצריכו
בשכחה שכיחת כל אדם בירושלמי פאה ה, ו ; בעומר שוכה בו הנמצא על
אחר (ירושלמי פאה ו, ג ; בפאה ח, א פומר בדגריס שאין עניים מקפידין עליהם).

הקרקע. קרקע בית רובע חייב בפאה, כן דברי ר"א; ר"י אומר: בעושה בית סאתים (לא אחרי הזריעה, רק אחרי התבואה); ר' טרפון אומר: ששה על ששה טפחים; רבי יהודה ב"ב אומר: כדי לקצור ולשנות, והלכה כדבריו; ר"ע אומר: קרקע כל שהוא חייבת (ג, ו, ז).

מקום הפאה. נותנין פאה מתחלת השדה ומאמצעה; ר' שמעון אומר ובלבד שיתן בסוף כשעור; רבי יהודה אומר אם נתן בסוף מעט, אפילו קלח אחד סומך לו משום פאה והכול פאה, ואם לאו, אינו נותן הראשון אלא משום הפקר (א, ג מ').

נותן פאה מכל שדה ושדה. הפריש משרה לחברתה לא קדשה (לוינ"ה ור' הושעיה ב, א).

המפסיקין בין השורות. נחל, שלולית דרך היחיד והרכים, שביד היחיד והרכים הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים, הבור והניר. זרע אחר מפסיק.

קוצר לשחת מפסיק, דברי ר"מ; חכ"א אינו מפסיק.

אינו מפסיק לאילן אלא גדר; לחרובין - כל הרואין זה את זה.

מצב התבואה. לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשרות עד שימרח (פאה א, ה מ').

כח. לקט ופרט.

הגדרה. לקט הוא הנושר בשעת הקצירה (פאה ד, ז). נפל מידו מתוך הכאה בקיץ, אין זה לקט.

שבולת שבקציר שלא נקצרה, אם נקצרת עם הקמה הרי היא של בעה"ב (פאה ה, ט).

שלשה שבלים אינו לקט; שלשה גרורות אינו פרט; בש"א ארבעה (פאה ו, ד).

פרט. הוא הנושר בשעת הבצירה. הוסבך בעלים ונפל, הרי הוא של בעה"ב.

עוללות. כל שאין לו לא כתף ולא נטף; ספק, הרי הוא לבעה"ב (פאה ז, ז מ'). כרם שכולו עוללות לבעה"ב, כן לר' אליעזר בנגוד לר"ע

פאה ז, ו). יכול הוא לכלכל את העוללות ולהרל אותם, כן דברי ר"י בנגוד לרי"ם (פאה ז, ה).

כז. שכחה.

עקר שכחה בעומרים; אבל ניהגת גם בקמה. איזה שכחה בערים? כל שאינו יכול לפשוט ידו וליטלו; וברגליות - משיעבור ממנה (פאה ז, ז).

עומר ששכחהו פועלים לבר או בעה"ב לבר אינו שכחה.

המעמר לכובעות, זאת אומרת שמסדר אלומין אלומין ככובע וכדומה - והרי עתיד הוא לעמר עוד הפעם ומשם לגורן - אין זה שכחה.

כ"ף: כל המעמר ויש אחריו עומר, אין זה שכחה (פאה ה, ז).

ולכן: אגודי שום והבצלים אין להם שכחה (פאה ו, ז).

היכרים. עומר שכוח הנמצא בצד קציר או בצד עומר שאינו שכוח, הר"ז שכחה; עומר שכוח בצד קמה, אינו שכחה (פאה ו, ז).

בצד דבר מסוים. עומר שהוא סמוך לגפה אינו שכחה (כן דעת ג"ע בנגוד לנ"ה, פאה ו, ג).

מספר. שני עומרים שכחה, שלשה אינו שכחה; ב"ש אומרים שלשה שכחה, ארבעה אינו שכחה (פאה ו, ד).

עומר שיש בו סאתים, אינו שכחה (פאה ו, ה).

צרוף קמה ועומרין. שכח סאה קמה וסאה עומרין, אינן מטרפין; ר' יוסי אומר, אם רשות העני מפסקת ביניהם אינן מצטרפין, כגון אם היה ביניהם לקט או פאה.

הנחה שלא מתוך שכחה. הניח עומר כדי לעשות ממנו שורה אחרת, הרי העומר שכנגדו מוכיח (ו, ג).

כ"ף: כל שאינו בכל תשוב, כגון ששכח מלפניו, אינו שכחה (ו, ג).

החזקה. החזיקו להוליכו לעיר ושכחו, אינו שכחה (פאה ו, ג).

ל. מעשר עני.

החלוקה שעור. אין פוחתין לעניים בגורן מחצי קב חטין, קב

שעורים; ר"מ אומר חצי קב, מנה רבלה; ר"ע אומר פרס, חצי לוג יין; ר"ע אומר שמינית. שאר כל הפירות? אבא שאול אומר כרי שימכרם ויקח בהם מוזן ב' סעודות (פאה ה, ד).

היה מעשר עני ממועט ועניים מרובים, נותן לפנייהם והם מחלקים ביניהם (פאה ה, ה).

מקום החלוקה. עד הפסח שהוא זמן גשמים מחלקו בתוך ביתו בכרי שלא יפסיד - בזה יש לבעלים טובת הנאה -; מכאן ואילך מניחו בתוך הגרנית ועניים באים ונוטלים אותו (הסוף ביחוד תוס' חולין קלא ע"א ד"ה מעשר עני מספרי ומגדלים פד).

לא. תורת הנפשות.

לב. נפשות המחויבים.

עני מוזהר על שלו.

כהן ולוי פטורין לעשר את שלהם. לקחו שדה אחרי שנמרחת התבואה, חייבין לעשר (פאה ה, ה מ' לר"ע. וכן במעשר עני).

אחין שחלקו נותנין שתי פאות.

שותפין נותנין פאה אחת. לקח אחד לצפוני ואחד לדרומו זה נותן פאה לעצמו וזה נותנין פאה לעצמו (פאה ג, ד מ').

המוכר ומשייר לעצמו מקצת, הר"ז מכר חוץ מחובותיו (פאה ג, ה לרבי יהודה).

הקדיש. הקדש אינו בן מצוות מתנות עניים וכהונה (הסוף הספר הראשון משפט הנפשות סעיף לב).

הקדש קמה ופרה קמה חייב בפאה. הקדיש עומרין ופרה עומרין חייב בשכחה (שכחה בעומרין).

הקדיש קמה ופרה עומרין פטור משכחה: שבשעת חובתה היתה פטורה.

כיוצא בו הקדיש פירותיו ופדאן עד שלא באו לעונת מעשרות או שהקדש ופדאן לאחר שבאו לעונת מעשרות, הרי אלו חייבין; הקדישן עד שלא באו לעונת מעשרות ופדאן לאחר שבאו לעונת מעשרות, הרי אלו פטורין (פאה ד, ה מ').

לג. נפשות המקבלים.

כהן ולוי. כהן ולוי פטורים מלעשר את שלהם.
לקחו שדה אחרי שנמרחת התבואה, מחויבים לעשר (פאה א, ה' מ' לר"ע).
עני באותה שעה, לוקח מתנות עניים ולוי אליעזר פאה ה, ד).
המסכבין על הפתחים אין נזקקין להן למעשר עני (פאה ה, ה' ומוספתא).
מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני.
היה כספו ממושכן לכתובת אשתו או לבעל חוב, הר"ז יטול. אין
מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו. נשא ונתן בכסף, אף אם
אינם רק המשים זוז, לא יטול (פאה ה, ז, ה' מ').
המוכר שדהו, המוכר העני מותר במתנות ולקחו אסור.
מכר לו רק הקמה ולא השרה, הר"ז אסור (פאה ה, ה' מ').
המקבל שדה לקצור, אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני.
לא קבלה כדרך האריסין למחצה לשליש או לרביע אלא לשליש
אשר יקצור, והרי אינו זוכה בו אלא משעת בצירה ואינו כבעלים של
השרה, הרי הוא מותר בלקט, שכחה ופאה, ואסור במעשר עני (פאה ה, ד).

לד. משפט ההתחייבות והזכיה במתנות.

בנות חלוף הן ויכול בעל הבית לתת אחרים במקום, אבל מחויב
הוא או לעשרם (פאה ה, ד' מ').
אינו יכול להחליפם בשלו כל עוד לא באו לרשות העני. כן לר"י אליעזר
(פאה ה, כ' מ').
מתנות עניים שנשרה, שאין מקפידים עליהם, הרי הן של בעה"ב
(פאה ה, א).
פסקו העניים מלכוא בשדה אחרי המתנות, כל אדם מותר בהם.
כגון בלקט משילכו הנמושות ובכרם משילכו העניים בכרם ויבואו וכדומה
(פאה ה, א).

לה. משפט הדין במתנות.

ספק לקט, לקט, כן דעת ר"מ ורבי יהודה בן חגרא (פאה ד, ז).
עבר והגדיש את העומרין למקום אחד ונמצא שאין לקט לעניים, כל
הנוגע בארץ הרי הוא של עניים (מעט קנס לר' יוחנן).
רוח שפזרה את העמרים, אימדים כמה לקט היא ראויה לעשות ונתן
לעניים; רשב"ג אומר נתן לעניים כדי נפילה (פאה ה, א).
היתה שדהו צריכה לרבוץ ואם לא ירבוץ יפסיד, אם יעלה הפסדו
של הפסד העני מותר לו להרבוץ.
כל מקום שמפסיד לעניים, הרי הוא משלם לעניי אותה העיר (פאה ה, ג).
